

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний технічний університет

В.М. Кириченко, Ю.В. Кириченко

Політико-правова система України
Навчально-методичний комплекс
для студентів денної форми навчання
всіх спеціальностей

Запоріжжя - 2016

Кириченко В.М. Політико-правова система України [Текст]: Навчально-методичний комплекс для студентів денної форми навчання всіх спеціальностей / Кириченко В.М., Кириченко Ю.В. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2016. – 55 с.

Рецензенти: Ніколаєва Т.Є., кандидат філософських наук,
доцент, Запорізький національний університет
Куракін О.М., кандидат юридичних наук,
доцент, Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.

Відповідальний за випуск: Кириченко В.М., кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри “Політологія та право” ЗНТУ

Затверджено на засіданні кафедри “Політологія та право”

ЗНТУ 27.01 2016 р.,
протокол №6.

© Кириченко В.М., Кириченко Ю.В., 2016

© Запорізький національний технічний університет, 2016

ЗМІСТ

1. Передмова.....	4
2. Робоча програма навчальної дисципліни “Політико- правова система України”.....	6
3. Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять та написанню рефератів.....	41
4. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів та підготовки до підсумкового модульного контролю (заліку).....	50
5. Додаток.....	53

ПЕРЕДМОВА

Запропонований навчально-методичний комплекс відображає основні напрями та обсяги навчальної роботи студентів Запорізького національного технічного університету денної форми навчання всіх спеціальностей з дисципліни “Політико-правова система України”.

Комплекс включає в себе робочу навчальну програму навчальної дисципліни, до якої ввійшли плани семінарських занять, питання для самоконтролю щодо вивчених тем і питання для підготовки до рубіжного контролю (заліку). Кожна з цих форм освітнього процесу має свої специфічні особливості та потребує спеціальної підготовки студентів. Саме тому, для їх роз’яснення і пропонуються методичні рекомендації.

Головною метою навчально-методичного комплексу є надання допомоги студентам отримати систематизовані наукові знання про національну політико-правову систему та її основні інститути, теоретичні положення про сутність політичних, правових явищ і суспільних процесів, що відбуваються в Україні, а також сформувані у них високий рівень політичної та правової свідомості, культури а також культури соціологічного мислення. Приступаючи до вивчення навчальної дисципліни, студенту-заочнику необхідно насамперед чітко усвідомити для себе практичну важливість опанування певною сумою знань з даного курсу. Засвоєння специфічної фахової термінології, певного правового, політичного та соціологічного мінімуму - неодмінна передумова майбутньої професійної діяльності фахівця в умовах сучасного економічного, політичного та правового життя держави.

Незважаючи на те, що до кожної теми змістового модуля, семінарського заняття пропонується конкретний перелік літератури та питань, які мають розглядатися у ході навчання, студенти повинні творчо підходити до засвоєння навчального

матеріалу, виробляти у себе вміння аналізувати різноманітні підходи щодо проблеми становлення національної політико-правової системи та її основних інститутів, формувати та обґрунтовувати своє бачення. Грунтовніше опанування матеріалом передбачає вивчення рекомендованої літератури. При цьому, кожному студенту необхідно звернути увагу не тільки на підручники та навчальні посібники, але й на нормативно-правові акти та додаткові наукові джерела.

Закріпленню здобутих знань сприятимуть також контрольні питання, що додаються до кожної теми навчальної дисципліни.

Своєчасне користування навчально-методичним комплексом допоможе студентам поглибити та закріпити знання, отриманні на лекціях, семінарських заняттях і в процесі самостійної роботи з навчальною і науковою літературою, зорієнтуватися в загальному обсязі навантаження та спланувати раціональне використання свого часу на вивчення дисципліни.

У цілому, навчально-методичний комплекс покликаний забезпечити підготовку студентів до різних форм навчальних занять і самостійної роботи з вивчення програми курсу.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „ПОЛІТИКО- ПРАВОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ”

Мета навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни „Політико-правова система України” є надання студентам цілісної та логічно-послідовної системи теоретичних знань про національну політико-правову систему та її основні інститути, розкриття найважливіших положень про сутність політичних, правових явищ і суспільних процесів, що відбуваються в Україні, сучасних підходів щодо їх вирішення, а також формування у них високого рівня політичної й правової свідомості та культури, а також культури соціологічного мислення.

Завдання навчальної дисципліни

Основним завданням навчальної дисципліни «Політико-правова система України» є розвинення творчого, політичного та правового мислення студентів, оволодіння ними систематизованими знаннями про політичні, правові та суспільні процеси, вміння самостійно аналізувати суспільно-політичні події в Україні, орієнтуватися у складному розмаїтті сучасного політичного життя країни та застосовувати набуті знання в повсякденному житті та на практиці, виховання у студентів високого рівня політичної та правової свідомості, поважного ставлення до Конституції та законів України, прищеплення їм навичків політичної та правової культури, активної громадянської позиції.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати**:

- найважливіші наукові поняття та категорії з навчального курсу «Політико-правова система України» ;
- структуру та функції політико-правової системи;
- принципи поділу державної влади в Україні;
- місце і роль парламенту, глави держави та виконавчої влади в політико-правовій системі;
- місце і роль місцевого самоврядування в політико-правовій системі;
- місце і роль судової влади в політико-правовій системі;
- поняття, сутність, завдання та функції політичних партій;
- класифікація політичних партій;
- партійні ідеології та їх типи;
- типи партійних систем;
- типи виборчих систем;
- поняття, сутність та функції громадських організацій;
- методи дослідження та вирішення суспільних проблем в Україні;
- основні тенденції соціологічного вивчення соціальних проблем сучасного суспільства.

вміти :

- володіти понятійно-категоріальним апаратом та вміти правильно використовувати його у політичній та громадській діяльності;
- орієнтуватися в сучасному правовому полі та правильно застосовувати положення Конституції та законів України у практичній діяльності та повсякденному житті;
- орієнтуватися у сучасному політичному житті України, аналізувати сучасні соціальні проблеми розвитку суспільства та аргументовано відстоювати власну громадянську позицію щодо цих питань;

- класифікувати політичні партії, партійну та виборчу системи;
- класифікувати громадські організації;
- правильно користуватися спеціальною літературою, систематизувати отримані знання;
- застосовувати набуті теоретичні знання при вирішенні соціальних, політичних і правових проблем людини, окремих груп і вибору варіанта поведінки в суспільно-політичній практиці.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усь ого	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		л	п	ла б	інд	с.р.		л	п	ла б	інд	с.р.
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Теорія та основні інститути політико-правової системи												
Тема1. Теорія політичних і правових систем .	15	2	2		3	8	17	1			2	14
Тема2. Держава як основний інститут політико-правової системи України.	15	2	2		3	8	15	1			2	12
Тема 3. Місцеве самоврядування як елемент політико-правової системи України.	15	2	2		3	8	15	1			2	12
Разом за змістовим модулем 1	45	6	6		9	24	47	3			6	38
Змістовий модуль 2. Структура громадянського суспільства												
Тема 4. Політичні партії та громадські організації як елемент політико-правової системи України.	15	2	2		3	8	15	1			2	12
Тема5. Політична ідеологія в Україні.	15	2	2		3	8	14	-	-		2	12

Тема 6. Парти́йна та виборча система України.	15	2	2		2	3	14	-	-		2	12
Разом за змістовим модулем 2	45	6	6		9	24	43	1	-		6	36
Усього годин	90	12	12		18	48	90	4			12	74

Зміст навчальної дисципліни зі структурою знань кожного змістового модуля

Змістовий модуль I. Теорія та основні інститути політико-правової системи України

Тема 1. Теорія політичних і правових систем

Поняття «система». Поняття та сутність політичної системи. Структура політичної системи. Інституціональна підсистема. Нормативна (регулятивна) підсистема. Комунікативна підсистема. Духовно-ідеологічна підсистема. Поняття політичної свідомості та політичної культури.

Поняття «правова система». Взаємодія правової та політичної систем. Основні ознаки правової системи. Структура правової системи. Інституціональна підсистема. Нормативна (регулятивна) підсистема. Ідеологічна (доктринальна) підсистема. Функціональна (соціологічна) підсистема. Комунікативна підсистема.

Функції політичної системи. Функції права. Поняття «функції права». Класифікація функцій права. Загально-соціальні функції права. Спеціально-юридичні функції права. Розвиток типології політичних систем. Типи політичних систем: англо-американський, континентально-європейський, до індустріальний, тоталітарний. Типи правових систем: романо-германський, англо-американський, змішаний, релігійний, традиційний, соціалістичний.

Становлення політико-правової системи сучасної України. Шляхи вдосконалення політико-правової системи України.

Питання, які виносяться на семінарські заняття

1. Сутність та структура політико-правової системи.
2. Типологія політичної та правової систем.
3. Економічні, політичні та соціальні умови становлення політико-правової системи сучасної України.
4. Головні напрями реформування політичної системи в Україні.

Теми рефератів для презентації на семінарах

- Політичні системи: поняття та структура;
- Правова система: поняття та структура;
- Типологія політичної та правової систем;
- Функції права.

Завдання для самостійної роботи

Розтлумачити зміст наступних понять та термінів: політична система; правова система; політичні інститути, політичні інтереси, політична свідомість, нормативна підсистема, політична свідомість.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняттям “політична система” та “правова система”?
2. Охарактеризуйте структуру політичної системи України?
3. Охарактеризуйте структуру правової системи України?
4. Назвіть основні шляхи вдосконалення політико-правової системи України?

Тема 2. Держава як основний інститут політико-правової системи України

Поняття «державна влада». Принципи поділу державної влади в Україні. Види органів державної влади в Україні. Місце і роль Президента України в системі органів державної влади. Статус Верховної Ради України. Основні функції та повноваження Верховної Ради України. Законодавчий процес та його стадії: законодавча ініціатива; розробка законопроекту; попереднє обговорення законопроекту; обговорення законопроекту на пленарних засіданнях; прийняття закону; підписання закону Президентом України; оприлюднення закону; набрання законом чинності.

Поняття «глава держави». Статус глави держави. Повноваження Президента України у сфері державного суверенітету України; у сфері зовнішньої політики; у сфері внутрішньої політики; щодо формування складу органів державної влади; у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина. Припинення повноважень Президента України.

Поняття «виконавча влада». Функції виконавчої влади в Україні: Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації. Поняття та правовий статус місцевих державних адміністрацій. Призначення та припинення повноважень голів місцевих державних адміністрацій.

Поняття «правосуддя». Система судової влади України: Конституційний Суд та суди загальної юрисдикції. Статус Конституційного Суду України. Повноваження Конституційного Суду України. Ознаки правосуддя. Принципи правосуддя: здійснення правосуддя виключно судами; незалежність суддів і підкорення їх лише закону; державна мова судочинства; принцип законності; рівність усіх учасників

судового процесу перед законом і судом; забезпечення доведеності вини; змагальність сторін; підтримання державного обвинувачення в суді прокурором; гласність судового процесу; забезпечення апеляційного оскарження рішення суду; обов'язковість рішень суду. Статус суддів.

Питання, які виносяться на семінарське заняття

1. Принципи поділу державної влади в Україні.
2. Система стримувань та противаг.
3. Вищі органи сучасної держави (глава держави, парламент, уряд).
4. Порядок формування та функціонування вищих органів державної влади України.

Теми рефератів для презентації на семінарі

- Принципи поділу державної влади в Україні.
- Основні функції та повноваження Верховної Ради України.
  - Законодавчий процес в Україні: поняття та стадії.
  - Конституційно-правовий статус Президента України.
  - Основні повноваження Президента України.
  - Виконавча влада в Україні: поняття, функції, суб'єкти.
  - Судова влада в Україні: поняття та структура.
  - Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції в Україні.
- Принципи правосуддя в Україні.

Завдання для самостійної роботи

Розтлумачити зміст наступних понять та термінів: державна влада; глава держави; виконавча влада; місцеві державні адміністрації; правосуддя; парламент; уряд.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть гілки державної влади в Україні?
2. Назвіть основні принципи поділу державної влади в Україні?
3. Охарактеризуйте повноваження Президента України?
4. Охарактеризуйте основні функції Верховної Ради України?
5. Назвіть функції виконавчої влади в Україні?

Тема 3. Місцеве самоврядування як елемент політико-правової системи України

Поняття «місцеве самоврядування». Загальні принципи місцевого самоврядування: народовладдя; законність; гласність; колегіальність; поєднання місцевих і державних інтересів; виборність; правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність; підзвітність та відповідальність перед територіальними громадами, їх органів і посадових осіб; державна підтримка та гарантії місцевого самоврядування; судовий захист прав місцевого самоврядування.

Система місцевого самоврядування в Україні. Поняття «територіальна громада». Основні форми безпосереднього волевиявлення територіальних громад. Статус сільських, селищних, міських рад та їх організаційно-правові форми роботи (сесія, постійні комісії). Статус та повноваження сільського, селищного, міського голови.

Матеріально-фінансова база місцевого самоврядування. Комунальна власність. Дотація. Субвенція. Місцевий бюджет.

Суспільний статус місцевого самоврядування в Україні. Основні ознаки місцевого самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування: організаційні; фінансово-економічні; гарантії захисту прав місцевого самоврядування.

Питання, які виносяться на семінарське заняття

1. Поняття та основні принципи функціонування місцевого самоврядування.
2. Система місцевого самоврядування в Україні.
3. Матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування.
4. Економічні, політичні та правові гарантії самостійності місцевого самоврядування.

Теми рефератів для презентації на семінарі

- Місцеве самоврядування в Україні: поняття та принципи.
- Система місцевого самоврядування в Україні.
- Місцеве самоврядування як суб'єкт влади, громадянського суспільства та господарської діяльності.

Завдання для самостійної роботи

Розтлумачити зміст понять та термінів: місцеве самоврядування; територіальна громада; постійні комісії; дотації; субвенції.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть принципи діяльності місцевого самоврядування в Україні?
2. Дайте визначення поняттю “територіальна громада”?
3. Назвіть основні ознаки місцевого самоврядування?

Тема 4. Політичні партії та громадські організації як елемент політико-правової системи України

Політичні партії, їх сутність і місце в політичній системі суспільства. Виникнення та еволюція політичних партій. Характерні риси політичної партії.

Типологія партій. Критерії класифікацій політичних партій: кадрові, масові та централізовані (М.Дюверже), патронажні та ідеологічні (З.Ньюмен); консервативні та революційні; легальні та нелегальні, правлячі та опозиційні. Внутрішні та зовнішні функції політичних партій в суспільстві. Багатопартійність в Україні. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р.

Громадські організації, їх місце та роль в політичній системі суспільства. Формування громадянського суспільства в Україні.

Типологія та функції громадських організацій і рухів. Особливості громадсько-політичних рухів, що виникли наприкінці 80-х років ХХ ст. на Україні та їх еволюція.

Питання, які виносяться на семінарське заняття

1. Виникнення, сутність та функції політичних партій.
2. Типологія політичних партій.
3. Поняття та типологія громадських організацій.
4. Поняття та типологія громадських рухів.
5. Багатопартійність в Україні.

Теми рефератів для презентації на семінарі

- Політичні партії: сутність, ознаки, функції.
- Типологія політичних партій.
- Поняття і типи партійних систем, причини їх утворення.

- Громадські організації та їх місце і роль в політичній системі суспільства.

- Ідейно-політична концепція як сутність багатопартійності і плюралізма політичної боротьби.

- Залежність громадсько-політичної організації від політичного режиму.

- «ліві» та «праві» політичні партії в Україні.

- Соціальна база політичних партій в демократичній державі.

- Суспільно-політичні організації в перехідний період від авторитаризму до демократії.

Завдання для самостійної роботи

Розтлумачити зміст наступних понять та термінів: політичні партії; громадські організації; громадський рух; коаліція; опозиція.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття “політична партія”?
2. Назвіть ознаки політичних партій?
3. Охарактеризуйте типи партійних систем?
4. Яку роль відіграють громадські організації в політичній системі суспільства?

Змістовий модуль 2. Структура громадянського суспільства

Тема 5. Політична ідеологія в Україні

Сутність політичної ідеології. Політична ідеологія як форма суспільної свідомості і як явище культури. Основні

наукові підходи щодо тлумачення політичної ідеології. Зв'язок політичної ідеології та соціальної структури суспільства.

Структура політичної ідеології. Характеристика основних структурних елементів: політичні інтереси, політичні цінності, політична доктрина, політична мета. Орієнтуюча, програмна, легітимізаційна, амортизаційна функції політичної ідеології. Рівні прояву політичної ідеології: теоретико-концептуальний, програмно-директивний та поведінковий.

Характеристика основних ідеологічних концепцій. Зміст, основні приципи лібералізму. Зміст та основні принципи консерватизму. Зміст та основні приципи соціал-демократизму. Роль основних ідеологічних концепцій в політичному житті суспільства.

Особливості ідеологічної ситуації в сучасній Україні. Актуальність національної ідеології на даному історичному відрізку часу. Ідеологічна криза та пошук новітніх ідеологічних концепцій. Базові принципи формування загальнонаціональної ідеології в українську суспільстві.

Питання, які виносяться на семінарські заняття

1. Сутність та розвиток політичної ідеології.
2. Структура та функції політичної ідеології.
3. Різновиди сучасних політичних ідеологій.
4. Сучасна ідеологічна ситуація в Україні.

Теми рефератів для презентації на семінарі

1. Культ особистості політичного лідера: умови його виникнення.
  - Лібералізм в Україні: історія і сучасність.
  - Сучасний соціал-демократичний рух.
  - Ідеологічні традиції в українському суспільстві.
  - Ідеї лібералізму в Україні.

- Ідеї консерватизму в Україні.
- Ідеї соціал-демократизму в Україні.
- Ідеологічна криза сучасних українських партій.

Завдання для самостійної роботи

Розтлумачити зміст наступних понять та термінів: політична ідеологія; політичні інтереси; політичні цінності; політична доктрина; лібералізм; консерватизм; соціалізм.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте сутність політичної ідеології?
2. Назвіть основні наукові підходи щодо розуміння політичної ідеології?
3. Назвіть структуру політичної ідеології?
4. Яку роль відіграють ідеологічні концепції в політичному житті суспільства?

Тема 6. Партійна та виборча системи України

Поняття та типи партійної системи, причини їх утворення. Типологія партійних систем: однопартійні, двопартійні та багатопартійні системи. Класифікація партійних систем за М.Дюверже та Дж.Сарторі. Критерії оцінки ефективності партійних систем. Особливості партійної системи України.

Принципи виборчого права. Поняття виборчої системи. Поняття та причини абсентеїзму. Мажоритарна виборча система та її види: відносна, абсолютна та кваліфікованої більшості. Переваги та недоліки мажоритарної системи. Пропорційна виборча система та її види. Переваги та недоліки пропорційної виборчої системи. Змішана система виборів. Особливості виборчої системи в Україні.

Питання, які виносяться на семінарське заняття

1. Поняття та типологія партійної системи.
2. Особливості партійної системи України.
3. Виборча система: поняття та основні принципи виборчого права.
4. Типологія виборчих систем.

Теми рефератів для презентації на семінарі

- Взаємозв'язок політичної та партійної систем України.
- Опозиція та її роль у політичному житті.
- Багатопартійність: позитивне та негативне.
- Однопартійні та багатопартійні системи, їх особливі риси.
- Поняття та принципи виборчого права.
- Виборчий процес: механізм та процедура.
- Типологія виборів та виборчих систем.
- Причини та шляхи подолання абсентеїзму.

Завдання для самостійної роботи

Розтлумачити зміст наступних понять та термінів: партійна система; виборча система; мажоритарна виборча система; прапорційна виборча система; змішана виборча система.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття “партійна система”?
2. Охарактеризуйте типи партійних систем?
3. Назвіть критерії оцінки ефективності партійних систем?
4. Назвіть принципи виборчого права?

Тема 7. Громадянське суспільство

Поняття «суспільство». Основні етапи та ознаки суспільства.

Основні теорії походження суспільства. Специфіка соціологічних концепцій походження суспільства.

Соціологічне визначення поняття «суспільства». Основні ознаки суспільства. Призначення та еволюція основних сфер суспільства.

Типологія суспільств. Основні характеристики сучасних суспільств. Поняття «постіндустріального суспільства» та його характеристики. Поняття «інформаційного суспільства» та його характеристики. Особливості функціонування сучасного українського суспільства.

Питання, які виносяться на семінарське заняття

1. Поняття та ознаки сучасного суспільства.
2. Основні теорії походження суспільства.
3. Типологізація суспільств.
4. Шляхи формування громадянського суспільства в сучасній Україні.

Теми рефератів для презентації на семінарі

- Основні теорії походження суспільства.
- Загальна характеристика сучасних суспільств.
- Функціонування сучасного українського суспільства.
- Соціологічні концепції походження суспільства.

Завдання для самостійної роботи

Розтлумачити зміст наступних понять та термінів: суспільство; соціальна спільнота; соціальна група; громадянське суспільство.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні ознаки сучасного суспільства?
2. Назвіть типи суспільств?
3. Охарактеризуйте основні напрями формування громадянського суспільства в Україні?

Тема 8. Соціальна структура сучасного українського суспільства

Поняття та основні види соціальної структури суспільства. Поняття соціального класу. Головні ознаки соціального класу. Типології класів. Середній клас як суб'єкт соціальної дії в сучасному суспільстві: структура, функції середнього класу.

Соціальна стратифікація та її види (закрита, відкрита). Історичні типи стратифікованого суспільства: рабство, касти, стани і класи. Поняття соціальної мобільності, типи соціальної мобільності сучасного суспільства. Проблема маргінальності соціальних утворень.

Основні напрямки соціоструктурних змін в сучасному українському суспільстві. Соціально-класові утворення і поляризація суспільства в Україні. Основні чинники пересувань, формування соціальних прошарків в умовах кризи. Головні канали та джерела формування середнього та вищого класів в сучасній Україні.

Визначення та загальне призначення характеристики соціальних інститутів. Роль соціальних інститутів у суспільстві.

Поняття соціальної групи. Основні ознаки та типологія соціальних груп. Головні чинники та механізми формування соціальних груп. Поняття групової ідентифікації та ідентичності. Соціальна група як суб'єкт суспільного життя. Види соціальних спільнот: соціально-класові, соціально-демографічні, соціально-етнічні, соціально-професійні, соціально-територіальні.

Питання, які виносяться на семінарське заняття

1. Поняття соціальної структури суспільства.
2. Соціальна стратифікація. Теорії соціальної стратифікації.
3. Соціальна мобільність.
4. Поняття та типи соціальних інститутів.

Теми рефератів для презентації на семінарі

- Поняття та основні види соціальної структури суспільства.
- Середній клас як суб'єкт соціальної дії в сучасному суспільстві.
- Основні напрями соціоструктурних змін в сучасному українському суспільстві.
- Загальна характеристика соціальних інститутів.

Завдання для самостійної роботи

Розтлумачити зміст наступних понять та термінів: соціальна структура; соціальні інститути; соціальні класи; соціальна мобільність, соціальна стратифікація.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть теорії соціальної стратифікації?
2. Назвіть ознаки соціального класу?
3. Охарактеризуйте головні чинники та механізми формування соціальних груп?
4. Охарактеризуйте типи соціальних інститутів?

Методи контролю

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Політико-правова система України» використовуються наступні види контролю:

1. Поточний - здійснюється під час проведення семінарських занять з метою перевірки рівня знань студентів на етапі первинного засвоєння навчального матеріалу, який охоплюється темою лекційного та семінарського занять, умінь самостійно опрацьовувати навчально-методичну літературу, здатність осмислити зміст вивчаємої теми, публічно чи письмово подати певний матеріал, а також завдань самостійної роботи;

2. Рубіжний (проміжний) - здійснюється у формі письмової контрольної роботи, яка охоплює навчальний матеріал викладених тем. Кожному студенту видається індивідуальний варіант контрольних завдань. Під час рубіжного контролю також враховуються виступи студента на семінарських заняттях і результати його науково-дослідної та самостійної роботи. Зазначений контроль проводиться на останній парі змістового модуля, протягом двох академічних годин. До рубіжного контролю допускаються всі студенти. Якщо студент не з'явився для проведення рубіжного контролю або не здав контрольної роботи, йому виставляється нуль балів.

3. Підсумковий – здійснюється у формі складання заліку з метою оцінювання рівня знань студента. Студент допускається до складання заліку за умов виконання всіх самостійних завдань, передбачених робочою навчальною програмою дисципліни.

В основі рейтингової системи використана 100-бальна шкала оцінювання. Це максимальна сума балів за всі види робіт, що виконані студентом з навчальної дисципліни протягом семестру (виступи на семінарських заняттях; виконання індивідуальних завдань; підготовка рефератів, тез доповідей; виконання самостійної роботи тощо).

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота						Залік	Сума
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			100	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6		
20	20	15	15	15	15		

T1, T2 ... T6 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання:

За шкалою ECTS	За 100-бальною шкалою	За національною шкалою	Визначення
A	90-100	відмінно	відмінно - відмінне виконання з незначною кількістю помилок
B	85-89	добре	дуже добре - вище середнього рівня, але з деякими поширеними помилками
C	75-84		добре – в цілому правильне виконання, але з помітними помилками
D	70-74	задовільно	задовільно – виконання в повному обсязі, але зі значною кількістю недоліків
E	60-69		достатньо – виконання задовільняє мінімальні критерії
FX	35-59	незадовільно (з можливістю повторного складання)	незадовільно – недостатньо: необхідно допрацювати
F	1-34	незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)	незадовільно – необхідна серйозна подальша робота з повторним вивченням курсу

Перелік питань, що виносяться на перший рубіжний контроль

1. Поняття та структура політичної системи.
2. Поняття та структура правової системи.
3. Функції і типологія політичної систем.

4. Функції і типологія правової систем.
5. Політична свідомість та політична культура як елементи політичної системи.
6. Політико-правова система сучасної України.
7. Принципи поділу державної влади в Україні.
8. Законодавча влада в Україні.
9. Конституційно-правовий статус Президента України.
10. Виконавча влада в Україні.
11. Судова влада в Україні.
12. Поняття та принципи місцевого самоврядування.
13. Система місцевого самоврядування в Україні.
14. Матеріально-фінансова база місцевого самоврядування.
15. Суспільний статус місцевого самоврядування в Україні та його гарантії.

16. Перелік питань, що виносяться на другий рубіжний контроль

1. Класифікація політичних партій.
2. Громадські організації: поняття, сутність та функції.
3. Класифікація громадських організацій.
4. Політичні партії: поняття, сутність та функції.
5. Політична ідеологія: сутність, основні наукові підходи.
6. Структура політичної ідеології та її функції.
7. Основні типи політичних ідеологій.
8. Характеристика ідеологічної ситуації в сучасній Україні.
9. Партійні системи їх типи та особливості.
10. Партійна система України.
11. Поняття та ознаки виборчих систем.
12. Ознаки та особливості мажоритарної виборчої системи.
13. Ознаки та особливості пропорційної виборчої системи.
14. Ознаки та особливості змішаної системи.
15. Особливості виборчої системи України.

16. Сутність суспільства як соціального феномену.
17. Характерні сутнісні риси суспільства.
18. Трактування суспільства як соціальної системи.
19. Основні наукові погляди на причини та процес виникнення суспільства (природна, божественна, космічна).
20. Громадянське суспільство: визначення, ознаки, функції.
21. Поняття соціальної структури суспільства та основні елементи соціальної структури.
22. Види та типи соціальної структури суспільства.
23. Види соціальної стратифікації та історичні типи стратифікованого суспільства: рабство, касти, стани і класи.
24. Громадянське суспільство: поняття, ознаки, функції.
25. Соціальна структура сучасного українського суспільства.
26. Законодавчий процес та його стадії.
27. Взаємодія правової та політичної систем.
28. Призначення та припинення повноважень голів місцевих державних адміністрацій.
29. Поняття «територіальна громада» та основні форми безпосереднього волевиявлення територіальних громад.
30. Статус сільських, селищних, міських рад та їх організаційно-правові форми роботи (сесія, постійні комісії).
31. Статус та повноваження сільського, селищного, міського голови.
32. Виникнення та еволюція політичних партій.
33. Характерні риси політичної партії.
34. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р.
35. Громадські організації, їх місце та роль в політичній системі суспільства.
36. Формування громадянського суспільства в Україні.
37. Типологія та функції громадських рухів.
38. Особливості громадсько-політичних рухів, що виникли наприкінці 80-х років ХХ ст. на Україні та їх еволюція.

39. Характеристика основних структурних елементів політичної ідеології.
40. Поняття та причини абсентеїзму.
41. Зміст та основні принципи лібералізму.
42. Зміст та основні принципи консерватизму.
43. Зміст та основні принципи соціал-демократизму.
44. Переваги та недоліки мажоритарної системи.
45. Переваги та недоліки пропорційної виборчої системи.

Перелік питань до заліку з навчальної дисципліни „Політико-правова система України”

1. Поняття та структура політичної системи.
2. Поняття та структура правової системи.
3. Функції і типологія політичної систем.
4. Функції і типологія правової систем.
5. Політична свідомість та політична культура як елементи політичної системи.
6. Політико-правова система сучасної України.
7. Принципи поділу державної влади в Україні.
8. Законодавча влада в Україні.
9. Конституційно-правовий статус Президента України.
10. Виконавча влада в Україні.
11. Судова влада в Україні.
12. Поняття та принципи місцевого самоврядування.
13. Система місцевого самоврядування в Україні.
14. Матеріально-фінансова база місцевого самоврядування.
15. Суспільний статус місцевого самоврядування в Україні та його гарантії.
16. Класифікація політичних партій.
17. Громадські організації: поняття, сутність та функції.
18. Класифікація громадських організацій.
19. Політичні партії: поняття, сутність та функції.
20. Політична ідеологія: сутність, основні наукові підходи.
21. Структура політичної ідеології та її функції.
22. Основні типи політичних ідеологій.
23. Характеристика ідеологічної ситуації в сучасній Україні.
24. Партійні системи їх типи та особливості.
25. Партійна система України.
26. Поняття та ознаки виборчих систем.
27. Ознаки та особливості мажоритарної виборчої системи.
28. Ознаки та особливості пропорційної виборчої системи.
29. Ознаки та особливості змішаної системи.

30. Особливості виборчої системи України.
31. Сутність суспільства як соціального феномену.
32. Характерні сутнісні риси суспільства.
33. Трагування суспільства як соціальної системи.
34. Основні наукові погляди на причини та процес виникнення суспільства (природна, божественна, космічна).
35. Громадянське суспільство: визначення, ознаки, функції.
36. Поняття соціальної структури суспільства та основні елементи соціальної структури.
37. Види та типи соціальної структури суспільства.
38. Види соціальної стратифікації та історичні типи стратифікованого суспільства: рабство, касти, стани і класи.
39. Громадянське суспільство: поняття, ознаки, функції.
40. Соціальна структура сучасного українського суспільства.
41. Законодавчий процес та його стадії.
42. Взаємодія правової та політичної систем.
43. Призначення та припинення повноважень голів місцевих державних адміністрацій.
44. Поняття «територіальна громада» та основні форми безпосереднього волевиявлення територіальних громад.
45. Статус сільських, селищних, міських рад та їх організаційно-правові форми роботи (сесія, постійні комісії).
46. Статус та повноваження сільського, селищного, міського голови.
47. Виникнення та еволюція політичних партій.
48. Характерні риси політичної партії.
49. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р.
50. Громадські організації, їх місце та роль в політичній системі суспільства.
51. Формування громадянського суспільства в Україні.
52. Типологія та функції громадських рухів.
53. Особливості громадсько-політичних рухів, що виникли наприкінці 80-х років ХХ ст. на Україні та їх еволюція.

54. Характеристика основних структурних елементів політичної ідеології.
55. Поняття та причини абсентеїзму.
56. Зміст та основні принципи лібералізму.
57. Зміст та основні принципи консерватизму.
58. Зміст та основні принципи соціал-демократизму.
59. Переваги та недоліки мажоритарної системи.
60. Переваги та недоліки пропорційної виборчої системи.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Навчально-методичне забезпечення дисципліни «Політико-правова система України» включає: опорні конспекти лекцій викладача; підручники і навчальні посібники; термінологічні словники; нормативно-правові акти; навчально-методичний комплекс для студентів денної та заочної форми навчання, який складається з робочої програми навчальної дисципліни «Політико-правова система України», методичних рекомендацій щодо підготовки студентів до семінарських занять та написання рефератів; методичних рекомендацій щодо організації самостійної роботи студентів та підготовки до підсумкового контролю (заліку); переліку питань що виносяться на залік; списку рекомендованої літератури.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Білоус А.Л. Політико-правові системи: світ і Україна [Текст]: Навч.посіб. / А.О.Білоус. – К.: Асоціація молодих українських політологів і політиків. 2000 – 200 с.
2. Гаджиев К.С. Політологія [Текст]: Учебн. для высш. учеб. завед. / К.С.Гаджиев. – М.: Логос, 2003. – 488 с.
3. Гелей С.Д. Політико-правові системи світу [Текст]: Навч.посіб. для студ. вищ. навч. закладів / С.Д.Гелей, С.М.Рутар. – К.: Знання, 2006. – 668 с.
4. Гелей С.Д. Політологія [Текст]: Навч.посіб. для студ. вищ. навч. закладів / С.Д.Гелей, С.М.Рутар. – 6-е вид.перероб. і доп. – К.: Зання, 2007. – 310 с.
5. Геополітика [Текст]: Підруч. /А.І. Кудреченко, Ф.М.Рудич, В.О. Храмов. – К.: МАУП, 2004. – 296 с.
6. Горбач О.Н. Політологія [Текст]: Навч.посіб. / О.Н. Горбач, Р.Б.Демшичак. - Львів, 2013. – 260 с.
7. Горлач М.І. Політологія: наука про політику [Текст]: підруч. для студ. вищ. навч. закладів / М.І.Горлач, В.Г. Кремень. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 840 с.
8. Дмитренко М.А. Політична система України: розвиток в умовах глобалізації та інформаційної революції [Текст]: М.А.Дмитренко.- К., 2008. – 342 с.
9. Дробінка І.Г. Політологія [Текст]: Навч.посіб. /І.Г. Дробінка, Т.М.Кришталь, Ю.В.Підгорецький. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 292 с.
10. Дюверже М. Политические партии [Текст]: /Пер. с франц. М.Дюверже. – Изд. 3-е. – М.: Академический проспект и Королев., Парадигма, 2005. – 544 с.
11. Исаев Б.А. Політологія [Текст]: Учебн. для высш. учеб. завед. / Б.А.Исаев. – 5-е изд. – СПб: Питер, 2005. – 174 с.

12. Касьянов В.В. Политология для технических вузов [Текст]: Учебн. пособ. для высш. учеб. завед. / В.В.Исаев, С.И.Самигин. - Ростов – н/Д: Феникс, 2001. – 384 с.
13. Кирилюк Ф.М. Новітня політологія [Текст]: Навч.посіб. для студ. вищ.навч.закладів / Ф.М.Кирилюк. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 594 с.
14. Кириченко В.М. Порівняльне конституційне право: модульний курс [Текст]: Навч.посіб. / В.М.Кириченко, О.М.Куракін. - К.: Центр учбової літератури, 2012. – 256 с.
15. Кириченко В.М. теорія держави і права: модульний курс [Текст]: Навч.посіб. / В.М.Кириченко, О.М.Куракін. - К.: Центр учбової літератури, 2010. – 264 с.
16. Кириченко В.М. Правознавство [Текст]: курс лекцій / В.М.Кириченко - К.: Центр учбової літератури, 2007. – 240 с.
17. Кириченко В.М. Збірник законів України до курсу «Правознавство» [Текст]: Навч.посіб. / В.М.Кириченко, Ю.В.Кириченко. - У 2-х томах. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2013. – Т.1. – 344 с.; Т.2. – 244 с.
18. Кириченко В.М. Правознавство: модульний курс [Текст]: курс лекцій / В.М.Кириченко – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.
19. Кириченко В.М. Політичні системи світу: кредитно-модульний курс [Текст]: Навч. посіб. / В.М.Кириченко. –К.: Центр учбової літератури, 2013. – 218 с.
20. Комаров С.А. Личность. Права и свободы. Политическая система [Текст] /С.А.Комаров, И.В.Ростовщиков. – СПб: Питер, 2002. – 336 с.
21. Кормич Л.І. Громадські об'єднання та політичні партії України [Текст] /Л.І.Кормич, Д.Є.Шелей.- К.: АВРІО, 2004. – 262 с.
22. Корогодов Н.В. Основы политологии [Текст]: Учебн. пос.для высш. учеб. завед. / Н.В.Корогодов, Ю.В.Зайончковский. – Х.: Парус– ТМ, 2008.- 360 с.

23. Кутуєв П.В. Ключові проблеми політичної соціології [Текст]: підруч. /П.В.Кутуєв.- К.: Центр Вільної преси, 2001. – 236 с.
24. Логвіна В.Л. Політологія [Текст]: Навч.посіб. / В.Л.Логвіна. – К.: Центр учбової літератури, 2006. – 304 с.
25. Матвеев В.А. Політологія [Текст]: Учебн. пособ. для высш. учеб. завед. /В.А.Матвеев, Л.С.Буланенко. – 7-е изд. – Х.: Одиссей, 2008. – 304 с.
26. Огородников В.П. Політологія [Текст]: Учебн.пособ. /В.П.Огородников, Н.М.Сидоров. – СПб: Питер, 2009. – 272 с.
27. Піча В. Соціологія [Текст]: курс лекцій / В.Піча І.Магазинщикова, Н.Черниш. – Львів: Новий Світ, 2002. – 312 с.
28. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс [Текст]: Навч.посіб. / Д.Є.Погорілий. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 432 с.
29. Політологія [Текст]: Підруч.для студ. вищ. навч. закладів / За аг.ред. Ю.І.Кулагіна, В.І. Попуріза. – К.: Альтерпрес, 2002. – 612 с.
30. Політологія [Текст]: Підруч.для студ. вищ. навч. закладів / М.І.Панов (кер.авт.кол.), Л.М. Герасіна, В.С.Журавський. – К.: Ін Юре, 2005. – 520 с.
31. Політологія [Текст]: Навч.посіб. / В.І.Штанько, Н.В.Чорна, Т.Г. Авксент'єва, Л.А.Тихонова. – Вид. 2-е, перероб. і доп. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 288 с.
32. Політологія [Текст]: Підруч. /За ред. М.М.Вегеша. - 3-е вид. перероб.і оп. – К.: Знання, 2008. – 384 с.
33. Політологія [Текст]: Підруч. /За ред.О.В.Бабкіної, В.П.Горбатенка М.М.Вегеша. - 3-е вид. перероб. і доп.- К.:ВЦ «Академія», 2008. - 568 с.
34. Політологія [Текст]: Навч.посіб. /Під ред. В.Г.Воронкової. – Запоріжжя: ЗДІА, 2008. – 232 с.

35. Політологія [Текст]: Учебн. посіб.для вузов /Сост. Н.Сазонова. – Х.: Фолио, 2001. - 831 с.
36. Політологія [Текст]: Учебн. посіб.для студ.вузов /Под ред.В.Н.Лавриненко. – 3-е узд. Перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 591 с.
37. Політична система і громадянське суспільство: Європейські та українські реалії [Текст]: /За заг.ред. А.І.Кудряченка. – К., 2007. – 314 с.
38. Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку [Текст]: Навч.посіб. /За ред. Ф.М. Рудича. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – 327 с.
39. Порівняльна політика. Основні політичні системи сучасного світу [Текст]: /За заг.ред.В.С.Бакірова, М.І.Сазонова. – Х. : ХНУ ім..В.Н.Каразіна, 2008. – 576 с.
40. Рудич Ф.М. Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні [Текст]: Навч.посіб. для студ. вищ.навч.закладів / Ф.М.Рудич, Р.В.Балабан, Ю.С.Ганжуров. – К.: Либідь, 2008. – 440 с.
41. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія [Текст]: Підруч. /П.П.Шляхтун. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 472.
42. Шляхтун П.П.Новітня політологія [Текст]: Підруч.для студ.вищ.навч.закладів /П.П.Шляхтун. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 592 с.

Допоміжна

43. Бебик В.М. Політологія: теорія, методологія, практика [Текст]: В.М.Бебик. – К.: МАУП, 2007. – 248 с.
44. Бебик В.М. Політологія: наука і навчальна дисципліна [Текст]: Підруч./ В.М.Бебик. – К.: Каравела, 2009. – 496 с.

45. Категории политической науки [Текст]: Учебн.для студ.вузов /Под ред. А.Ю.Мельвиля. – М.: МГИМО (У) МИД РФ, РОССПЭН, 2002. – 656 с.
46. Лісничий В.В. Політичні та адміністративні системи зарубіжних країн [Текст]: Навч.посіб. / В.В.Лісничий. - 2-е вид., випр.. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 336 с.
47. Политический атлас современности. Опыт многомерного статистического анализа политических систем современных государств [Текст]: / Под. Ред.А.Ю.Мельвиля. – М.: Изд-во «МГИМО-Университет», 2007. – 272 с.
48. Романюк А. Порівняльний аналіз політичних систем Західної Європи: інституційний вимір [Текст] /А.Романюк. – Львів: Тріада плюс, 2004. – 392 с.
49. Сірий Є.В. Соціологія: загальна теорія, соціальні та галузеві теорії [Текст]: Навч.посіб. /Є.В.Сірий.- К.: Атака, 2004. – 480 с.
50. Соціологія [Текст]: Навч.посіб. / С.О.Макеєва. – К.: Знання, 2003. – 455 с.
51. Соціологія [Текст]: Підруч. / В.Г.Городяненко. – К.: Академія, 2002. – 560 с.
52. Сравнительная политика. Основные политические системы современного мира [Текст] /Под. Общ.ред.В.С.Бакирова, Н.И.Сазонова. – Х.: ХНУ им.В.Н.Каразина, 2005. – 592.
53. Фрицький О.Ф. Конституційне право України [Текст]: Підруч. / О.Ф.Фрицький. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 536 с.

Нормативно-правові акти

54. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст.141.
55. Закон України «Про Президента України» від 5 липня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 33. – Ст.446.

56. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст.272.
57. Закон України «Про Місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст.170.
58. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20-21. – Ст.190.
59. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 23. – Ст.118.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ ТА НАПИСАННЯ РЕФЕРАТІВ

Семінар – це загальноживана назва широко застосовуваного виду занять з різноманітних навчальних дисциплін.

Семінарське заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у вищому навчальному закладі, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Семінари проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета семінарських занять – опанування студентами навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем курсу, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Основними завданнями семінарських занять є:

- закріплення у студентів теоретичних знань;
- оволодіння ними науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- залучення їх до науки, наукових досліджень;
- прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень і висновків;
- формування у них правового світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами

повсякденної практики державно-правового будівництва в країні.

Види проведення семінарських занять можуть бути різноманітними. Вони залежать від типу семінару, змісту і особливостей теми, складу студентів. Найбільш поширеними видами на семінарі є: розгорнута бесіда; виступи з рефератами, доповідями; диспут у формі діалогу; круглий стіл тощо.

Слід пам'ятати, що якість семінару насамперед залежить від підготовки студентів до нього, тому при підготовці до семінару кожен студент повинен уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття; прочитати і продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми семінару; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; скористатися при потребі консультацією викладача; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Студентам необхідно відвідувати кожне семінарське заняття. Пропуск семінару позбавляє студента можливості усвідомити, закріпити та отримати цілісне уявлення по тій чи іншій темі. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до рубіжного контролю (заліку).

Деякі питання роботи на семінарі:

1) переважну більшість семінарських занять буде проведено у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання ними завдань самостійної роботи;

2) семінарське заняття починається вступним словом викладача, в якому він розкриває значення теми і цілі заняття, форми і методи його проведення;

3) студент, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми семінарського заняття повинен пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності, розглядати

правові явища з позиції Конституції та чинного законодавства України, наводити приклади;

4) кожному студенту необхідно постійно вдосконалювати навички володіння державною мовою, правильного вживання юридичних понять і термінів. Систематичні виступи на семінарах сприяють поповненню словарного запасу, а також умінню лаконічно і точно висловлювати свої думки;

5) студенти повинні уважно слухати виступи своїх однокурсників і оцінювати наскільки глибоко розкриті питання. Це дає можливість кожному присутньому на семінарі висловити свою точку зору та подолати прогалини, які мали місце у відповіді. Активна участь на семінарських заняттях прищеплює навички участі у дискусії, аналізі різних точок зору, вмінню відстоювати свою позицію;

6) після закінчення виступу студента відбувається обговорення проблеми. При цьому, викладач не тільки направляє обговорення на розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити всім учасникам семінару. Якщо ж доповідач чи інший виступаючий на семінарі припускає явні помилки, то для виключення втрати часу викладач може його зупинити і надати слово іншому;

7) закінчується семінарське заняття заключним словом викладача, в якому аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі студентів на семінарі (виступ з питання, реферат, повідомлення, доповнення, зауваження тощо) та нараховуються рейтингові бали, дається завдання на наступне заняття.

Обов'язковим компонентом семінарського заняття з навчальної дисципліни «Політико-правова система України» є підготовка рефератів з найбільш актуальних та складних тем курсу.

Реферат не є дослівним переказом тексту підручника або навчального посібника, а являє собою одну з форм наукового

дослідження на певну тему, творчо перероблену на основі знайомства зі станом сучасних наукових досліджень (науково-проблемний реферат) або виклад основних положень певних видань чи їх частин (оглядово-інформаційний реферат).

Реферат має бути виконано самостійно. Мета написання реферату полягає у набутті студентом знань з правознавства, вміння і навичок працювати з науковою літературою і нормативно-правовими актами, самостійно аналізувати і узагальнювати матеріал, формулювати власні висновки та пропозиції.

За допомогою рефератів студент глибше вивчає найбільш складні проблеми навчальної дисципліни, вчиться правильно оформлювати роботу та докладати результати своєї праці.

Підготовка реферату включає в себе наступні етапи:

- 1) вибір теми;
- 2) підбір і вивчення спеціальної літератури та нормативно-правових актів;
- 3) складання плану реферату;
- 4) викладення змісту теми;
- 5) оформлення реферату;
- 6) усний виклад реферату.

1. Вибір теми

Студент самостійно обирає тему реферату з запропонованого переліку. Допускається закріплення декількох студентів за однією і тією ж темою реферату. В такому разі на семінарських заняттях один з них доповідає, а інші виступають з доповненнями та уточненнями. Студент може в обсязі навчальної програми дисципліни сам запропонувати тему реферату, узгодив її з викладачем.

При виборі теми студенту слід керуватися своїми інтересами до певної проблеми, можливостями підбору літератури та інше.

2. Підбір і вивчення спеціальної літератури та нормативно-правових актів

Роботу над рефератом потрібно починати з вивчення стосовно обраної теми відповідного розділу підручника, навчального посібника, конспектів лекцій. Після того, як загальне уявлення про обрану тему склалося, студенту слід приділити серйозну увагу підбору і вивченню нормативно-правових актів та літератури, список якої наведено після кожної теми. Проте, запропонований перелік джерел не повинен зв'язувати ініціативу студента. Він може та мусить використати інші роботи, самостійно підібрані внаслідок вивчення бібліографії за обраною проблематикою.

Вивчаючи ту чи іншу наукову працю, студент повинен сприймати її крізь призму тих основних проблем, що їх вирішував автор. Без усвідомлення проблеми неможливо виділити головне й істотне, важко відокремити тезу від аргументів і практично неможливо перебороти формальне ставлення до змісту досліджуваної праці.

3. Складання плану реферату

Після ознайомлення з літературою та нормативно-правовими актами студент складає план реферату, в якому конкретизуються питання обраної теми та який включає в себе:

- вступ;
- основну частину (виклад змісту теми);
- висновки;
- список використаної літератури.

Вступ є обов'язковою частиною реферату, в якому стисло обґрунтовується актуальність, наукова і практична значимість

обраної теми, вказується на її місце в структурі курсу правознавства, формулюються цілі дослідження.

Основна частина реферату складається з розділів та підрозділів, в яких мають бути послідовно розглянуті всі питання теми. При цьому, слід мати на увазі, що кількість розділів та підрозділів не регламентується, але недоцільно їх робити невеликими за обсягом. Якщо матеріал важко розбити на декілька частин через його тісну змістовну і логічну послідовність, розділ можна не розбивати на підрозділи.

При визначенні назв розділів і підрозділів необхідно знати, що назва розділу не може повторювати назву теми роботи, а назва підрозділу повторювати назву розділу.

Заклучна частина реферату має містити висновки, в яких формулюються результати дослідження, оцінки проаналізованого матеріалу, пропозиції чи рекомендації з досліджуваної проблематики.

Вступ і висновки реферату разом не повинні перевищувати одну чверть його обсягу.

1. Викладання змісту теми

Після підбору і вивчення літератури, визначення плану реферату слід приступити до узагальнення та систематизації зібраного матеріалу. Виклад матеріалу повинен бути чітким, логічним і послідовним. Викладати матеріал у рефераті рекомендується у безособовій формі висловлювання (наприклад, “вважаємо”, “думаємо”, “рахуємо” та інше). Необхідно вживати терміни, властиві юридичній науці, уникати незрозумілих понять та складних граматичних оборотів. Терміни, окремі слова і словосполучення допускається змінювати прийнятими текстовими скороченнями, значення яких зрозуміле з контексту реферату.

При використанні цитат з літературних та наукових джерел слід пам'ятати, що вони необхідні для підтвердження

думки автора реферату, або ж для висловлювання своєї думки на противагу іншій. Занадто зловживати ними не слід.

Студенту доцільно звернути увагу на такі характерні недоліки, які трапляються при написанні реферату і які можуть привести до незадовільної оцінки:

- механічне, дослівне переписування тексту з використаної літератури;
- поверховий, не аргументований виклад основних теоретичних положень;
- невідповідність між змістом роботи та її планом;
- абстрактний виклад теми, відсутність посилань на чинне законодавство України;
- недбалість і неграмотність викладу.

Отже, основними вимогами до написання реферату є вміння виділяти головні теоретичні питання і роз'яснювати їх на конкретному матеріалі, логічно та послідовно розкривати зміст теми, використовуючи при цьому сучасну юридичну літературу.

5. Оформлення реферату

Студент повинен пам'ятати, що через оформлення реферату, його зовнішній вигляд, викладач формує першу думку про зміст матеріалу. Тому, кожному студенту необхідно опанувати техніку й етику оформлення наукової праці та дотримуватись стандартних вимог, які висуваються щодо рефератів.

Починається робота з титульного листа, який оформлюється згідно зі зразком (додаток 1).

Після титульного листа, на другій сторінці подається план реферату (додаток 2).

Кожна структурна частина роботи повинна починатися з нової сторінки та мати заголовок, який відповідає плану реферату. Заголовки слід розташовувати посередині рядка і

друкувати великими літерами без крапок в кінці, не підкреслюючи. Якщо заголовок складається з двох і більше речень, тоді їх розділяють крапкою. Перенесення слів у заголовку не допускається.

Відстань між заголовком і подальшим чи попереднім текстом має бути не менше, ніж три інтервали, якщо реферат виконаний рукописним або машинописним способом, та не менше, ніж два інтервали, якщо робота виконана за допомогою комп'ютера.

Розділи слід нумерувати арабськими цифрами без крапок в кінці. Підрозділи повинні мати порядкову нумерацію в межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номеру розділу і порядкового номеру підрозділу, відокремлених крапкою (наприклад – 1.1, 1.2).

Усі сторінки, починаючи з другої, послідовно нумеруються з проставленням арабських цифр за загальним правилом у верхньому правому куті, без крапки в кінці. Потрібно мати на увазі, що першою сторінкою реферату є титульний лист, на якому нумерація сторінки не ставиться, але враховується при нумерації наступної сторінки.

Реферат пишеться чітким, розбірливим почерком, або друкується на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (розмір 210x297 мм) через два міжстрокових інтервали для друкарської машинки і півтора - для комп'ютера, з обов'язковим додержанням при цьому такої ширини полів: зверху і знизу – 20 мм, зліва – 25-30 мм, справа – 10 мм. На одній сторінці повинно бути не більше 32-40 рядків.

Загальний обсяг реферату не повинен перебільшувати 24 друкованих сторінок тексту через 2 інтервали чи 16 – через 1,5 інтервали.

Робота повинна бути зброшурована і підшита. На останній сторінці ставиться число, місяць та рік виконання роботи, а також підпис виконавця.

Оформлення списку використаної літератури є важливою складовою написання реферату. В список включаються тільки ті джерела, які використовувались при написанні реферату або на які зроблено посилання в самій роботі. Список літератури в загальний обсяг реферату не включається, але нумерація сторінок продовжується.

При оформленні списку використаної літератури джерела необхідно розмішувати в алфавітному порядку назв або прізвищ перших авторів. Спочатку вказують прізвище автора, його ініціали. Потім – назву праці, місто видання, видавництво, рік видання, кількість сторінок. Якщо праця автора розміщена у збірнику робіт, журналі чи газеті, то після назви ставиться дві косі лінії, а далі назва збірника чи журналу, місце, рік видання та його номер (або випуск), і на яких сторінках даний матеріал надрукований. Для газетної статті, крім назви і року видання, вказують так само дату. При цьому джерела треба писати мовою оригіналу.

Наприклад:

1. Кириченко Ю.В. Шляхи формування громадянського суспільства в сучасній Україні [Текст] / Ю.В.Кириченко // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, 2012. - №3.- С.21-28.

Важливе значення має правильне оформлення посилань на джерела та матеріали, які студент використовує при написанні реферату. Рекомендується наступний варіант оформлення посилань. Нумерація усіх посилань з визначенням номера джерела даного посилання у списку використаної літератури. У такому разі посилання оформлюється у квадратних дужках з зазначенням сторінки.

Наприклад:

Цитата в тексті: “У політології загальноприйнято, що...” [11, с. 145].

6. Усний виклад реферату

Після написання реферату студент повинен докласти його зміст на семінарському занятті. Автор роботи протягом десяти хвилин має викласти основні положення розділів та підрозділів свого дослідження, обґрунтувати наукову і практичну значимість обраної теми, сформулювати пропозиції чи рекомендації. Після виступу, при необхідності, відповісти на запитання викладача та інших учасників семінару.

За результатами обговорення написаного і докладеного реферату студенту виставляється відповідна кількість балів, які враховуються при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ (ЗАЛІКУ)

У Запорізькому національному технічному університеті для студентів технічних, економічних і гуманітарних спеціальностей на вивчення дисципліни “Політико-правова система України” відповідно до навчального плану відводиться 90 годин, у тому числі на самостійну роботу – 48 годин.

Саме самостійна робота набуває все більшого значення й актуальності, оскільки обсяг навчального матеріалу досить значний, і не все можна встигнути розглянути під час аудиторних занять. Отже, правильна організація власної самостійної роботи з боку студента є важливою запорукою успішного навчання і ефективного засвоєння ним знань.

Метою самостійної роботи є вироблення навичок опрацювання нормативно-правових актів, спеціальної літератури та інших матеріалів, необхідних для належного засвоєння предмета навчальної дисципліни, а також для розвитку сталих умінь до самостійного вивчення і викладання одержаної інформації.

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов’язкових навчальних занять, без участі викладача. Лише у ході самостійної роботи студент має можливість розвинути пізнавальні та виконавчі здібності, пам’ять, самостійне мислення, наполегливість і, головне, виробити вміння самостійного здобуття знань.

Під час самостійної роботи краще за все проявляються індивідуальні особливості студента, його здібності та нахили.

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних засобів, необхідних для вивчення навчальної дисципліни чи окремої теми : підручниками,

навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій викладача тощо. Серед них значне місце посідає саме методичні матеріали, завдання та вказівки викладача, а також рекомендована спеціальна література та нормативно-правові акти.

Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу може виконуватися у бібліотеці, навчальному кабінеті або комп'ютерному класі університету, а також у домашніх умовах.

Головне в правильній організації самостійної роботи – її планування, яке, в принципі, вже задане робочою програмою навчальної дисципліни. Приступаючи до самостійного вивчення матеріалу насамперед треба уважно ознайомитись з літературою, що рекомендується до кожної теми, розподілити питання на більш та менш складні. Виконуючи самостійну роботу студент повинен законспектувати основний зміст теми, при цьому уникаючи механічного переписування джерел. При цьому, необхідно виділяти основні теоретичні положення, ключові слова, спеціальні терміни і поняття.

Самостійна робота студента повинна розпочинатися ще до початку лекційних занять, тобто, потрібно активно використовувати систему упереджувального читання підручників і навчальних посібників. Це дозволяє закласти теоретичну базу для більш глибокого сприйняття інформації під час лекції.

Під час самостійної роботи студенту пропонуються наступні види завдань для опанування матеріалу з конкретної теми курсу:

- вивчити матеріали теми;
- скласти термінологічний словник;
- продумати відповіді на питання для самоконтролю;
- підготувати тези виступу на семінарські заняття;
- підготувати реферат з рекомендованих тем;

- виконати завдання, передбачені робочою програмою навчальної дисципліни.

Перевірка виконання самостійної роботи проводиться викладачем на семінарських заняттях, а також виноситься на рубіжний контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних навчальних занять.

Щосеместрово проводиться два рубіжних контролю, підготовка до яких здійснюється за рахунок часу, відведеного на самостійну роботу студента. При підготовці до письмової комплексної контрольної роботи кожному студенту необхідно насамперед ознайомитися з переліком питань, що виносяться на рубіжний контроль. Потім переглянути конспект лекцій, звертаючись при цьому до Конституції та чинного законодавства України, повторити поняття та терміни, ознаки, функції, види державних органів тощо.

Вивчення навчальної дисципліни “Політико-правова система України” завершується складанням заліку, який обов’язково складають студенти, що набрали протягом семестру менше 60 балів, за умов виконання всіх самостійних завдань, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни. Для успішного складання заліку студентам необхідно переглянути увесь програмний матеріал, у тому числі і конспект лекцій та рекомендовану спеціальну літературу, повторити відповіді на контрольні питання. Залік проводиться в аудиторії університету у формі індивідуальної співбесіди через постановку викладачем питань. При цьому, викладач, оцінюючи знання студента керується такими критеріями як: правильність відповіді на питання, повнота і конкретність, ступінь використання наукових і нормативних джерел, вміння пов’язувати теорію з практикою, логічно і аргументовано висловлювати свої думки, культура мови.

Результати складання заліку оцінюються за 100-бальною шкалою оцінок і вноситься до залікової книжки студента (зараховано).

Додаток 1

Зразок оформлення титульного листа реферату

Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний технічний університет

Кафедра “Політологія та право”

Реферат
з навчальної дисципліни
“Політико-правова система України”
на тему:
„Політичні партії в Україні”

Студента групи КНТ-513
денної форми навчання
Олійника Дмитра Івановича

Викладач: кандидат
юридичних наук, доцент
Кириченко Юрій Вікторович

Запоріжжя – 2016

Навчально-методичний комплекс

Кириченко Віктор Миколайович
Кириченко Юрій Вікторович

Політико-правова система України

Навчально-методичний комплекс
для студентів денної форми навчання
всіх спеціальностей

Підписано до друку   Формат 60X84 1/16,
ум. друк. арк. Наклад 5 примір. Зам. № _____ 69063
м.Запоріжжя,
ЗНТУ, друкарня, вул. Жуковського, 64